

אלכסנדר ס' פושקין מוצרט וסליירי

מרוסית: רועי חן

תמונה 1
(חדר)

סליירי

הכל אומרים: בארץ אין אמת.
אך אין אמת — גם בשמים. לי
כמו סלם צלילים כל זה ידוע.
מלדתי לאמנות נמשכתי,
עוד כתינוק, כשהעוגב נשמע
בכניסה העתיקה שלנו,
צללתי אל צליליו — ומעיני אז
זלגו בלא משים דמעות של ענג.
מגיל צעיר הרחקתי כל דבר־הבל,
כל תחום מלבד המוזיקה היה לי
מאוס, וכך בגאווה עקשתי
הכל דחיתי, התמסרתי רק
למוזיקה. ההתחלה קשה,
והמסלול משמים. אך לבסוף
גברתי על כל קשי. אמנות
בתור בסיס לאמנות הנחתי.
הפכתי לאמן: לאצבעות
סגלתי מהירות נקשה, משמעת,
ציות עור. ואז, כל צליל הומת
ואת גופת המוזיקה נתחתי.
מצאתי אלגברה בכל הרמוניה.

בהיותי בקיא אורתי אמץ
לצלל אל ענוגי ההשראה.
יצרתי, אבל חרש ובסתר,
בלי ליחל לתהלה עריו.
יושב הייתי בתאי לא פעם,
שלושה ימים, בלי אכל, טרוט עינים,
רנה דמעות ספוק ולהט־נפש,
ואז שורף הכל, מביט בקר:
מחשבותי, צלילי אשר ילדתי,
עלו כאש וכעשן נמוגו.
מה יש לומר? כשגלוק המחונן
חשף את סודותיו כאן לפנינו
(סודות גדולים שהפנטו אותנו),
הלא זנחתי אז כל כלל קודם,
את כל מה שידעתי ואהבתי,
ורצתי, מאמין, בעקבותיו,
בלי הגה, כאדם תועה בדרך,
שמישהו הנחה אותו לפתע?
בהתמדה, בהשקעה, במרץ,
באמנות, שאין לה גבול, הצלחתי
לכבש לי סוף כל סוף מקום גבוה.

חִיכָה לִי הַתְּהִלָּה: בְּלֵב שׁוֹמְעֵי
יִצְרוּ יִצְרֹתַי הַרְהוּד רַב רָשָׁם.

הַיִּיתִי מֵאֲשֶׁר, רוּיִתִי נַחַת

מְעַמְלִי וְתִהְלִתִּי, וְכֵן

שָׁמַחְתִּי בְּעַמְל וּבַתְּהִלָּה

שֶׁל כָּל הָאֲמִנִים, אַחִי לְפָלֵא.

לֹא! לֹא יִדְעִתִי מְעוֹלִם קִנְאָה,

הוּ, מְעוֹלִם! אֶפְלוּ כְּשִׁפְצֵי־נִי

כִּבְשׁ אֶת בְּנֵי פְרִיז הַפְּרָאִיִים,

אֵף לֹא כִשְׁנִשְׁמְעוּ לְרֵאשׁוֹנָה

צְלִילֶיהָ הַפּוֹתְחִים שֶׁל "אִיפִיגְנִיָּה".

וּמִי יֹאמֵר: סְלִירִי הַגָּאָה

הִיָּה רְדוּף קִנְאָה בּוֹיָה, חוֹרְכַת,

עַד שֶׁהִתְשׁ, וּכְנַחֵשׁ נֶרְמַס

וְעַל גַּחוֹנוֹ לַחֵךְ עֶפֶר וְאֶפֶר.

אֵף אִישׁ!... אֲבָל עֲכָשׁוּ, אֲנִי אוֹמֵר זֹאת,

אֲנִי קִנְאִי. יֵשׁ בִּי קִנְאָה שׁוֹרְפֶת,

אֲנִי נִשְׂרַף — אֵלֵי שְׁבִשְׁמִים!

הִיכֵן הִצְדֵק, אִם מִתַּת הַקֹּדֶשׁ

וְהֶאֱלָמוֹת לֹא יִרְדוּ מִלְמַעְלָה

עַל זֶה אֲשֶׁר עָמַל, שׁוֹקֵד, טוֹרַח,

בְּאֵהָבָה, תְּפִלָּה וְלֶהֱט — אֶלֵא

קוֹרְנוֹת עַל רֵאשׁ שֶׁל בֶּן בְּלִי דַעַת,

שֶׁל מִתְהוֹלֵל צְעִיר?... הוּ, מוֹצֵרֵט,

מוֹצֵרֵט!

(נִכְנַס מוֹצֵרֵט)

מוֹצֵרֵט

אֵהָה! הַבְּחִנֶת בִּי! אֲנִי קוּיִתִי

לְכַבְדָּךְ בְּאִיזוֹ שְׁטוֹת קִטְנָה.

סְלִירִי

אֵתָה! מִזְמָן?

מוֹצֵרֵט

נִכְנַסְתִּי זֶה עֵתָה.

רְצִיתִי לְהֵרָאוֹת לָךְ דְּבַר מָה,

אֲךְ בְּדַרְכִי, מִתוֹךְ פִּנְדֵק פִּתְאוּם

נִשְׁמַע כְּנוֹר... לֹא, יְרִידִי סְלִירִי!

אֵתָה עוֹד לֹא שָׁמַעְתָּ בַּחַיִים

דְּבַר כְּזֶה... כְּנַר עוֹר עֵמֵד שָׁם

וְהוּא נֶגֶן Voi che sapete! פְּלֵא!

לֹא הִתְאַפְקַתִּי, יְרִידִי — הוּא כְּאֵן,

כְּעַת צְלִילִי יִנְעִימוּ לְאֲזוּנֶיהָ.

בּוֹא, בּוֹא!

(נִכְנַס זֶקֶן עַיּוֹר עִם כִּינּוֹר)

דְּבַר מָה שֶׁל מוֹצֵרֵט, אִם תּוֹאִיל!

(הֶזְקֵן מִנְגֵן אֵרִיָּה מִתוֹךְ דוֹן ג'וֹבְנִי.

מוֹצֵרֵט מִצַּחֲקֵק)

סְלִירִי

וְזֶה גוֹרֵם לָךְ לְצַחֲקֵק!

מוֹצֵרֵט

סְלִירִי!

אוֹתָךְ זֶה לֹא מְצַחֲקֵק, תִּגִּיד לִי?

סְלִירִי

לֹא.

זֶה לֹא מְצַחֲקֵק כְּשֶׁסָּתַם צִבְעֵ לְפִתְעַ

מִכְתִּים לְרַפְּאֵל אֶת הַמְדוּנָה,

ולא מצחיק אותי לראות פרוֹדִיָה
של לץ שְׁמָעוֹת אֶת אֲלִיגִירִי.
לֵד, לֵד, זָמֵן.

מוצרט

רק רגע – זה שלֵך,

שתה לחיי.

(הזקן יוצא)

היום אתה, סְלִירִי,

זועף מעט. אם כן, ביום אחר
אבוא אליה.

סליירי

מה הבאת לי?

מוצרט

באמת, זה טוב?

מוצרט

אה, סתם, מין שטות של מה בכך.
בְּלִילָה

אחד מני לילות, כשלא הצלחתי
לישון, עלו לי רעיון או שניים.

היום שרַבֶּטתי אותם, רְצִיתִי
לשמע מה תגיד, אֲבָל אינך
פנוי אלי עכשיו.

סליירי

אה, מוצרט, מוצרט!

מתי איני פנוי אליה? שב.

אני מקשיב.

מוצרט (ליד הפסנתר)

דמיון לך... נגיד, את...

אותי אפלו – רק צעיר ממני,

ומאֲהָב – אך לא עד פלות. קלות –

עם נְעִרָה, או עם חֶבֶר – אֶתְךָ!

אני עליז, לַפְתָּע: פחד מות,

חשכת דומה יורדת וכן הִלָּאָה...

עכשיו, תִּקְשִׁיב.

(מנגן)

סליירי

נשאת זאת אלי

ועוד עצרת בפנדק בדרך

בגלל כנר עור! בשם שמים,

אינך ראוי לעצמה, גֵּאוֹן!

מוצרט

סליירי

הַעֲמֵק, הַעֲצֵמָה!

והמבנה כלו, ואיזה אמץ!

הו, מוצרט, אתה אל, אינך רוֹאֶה זאת.

אני, אני יודע.

מוצרט

כן? אולי...

אך גם האל שבי חושק באכל.

סליירי

מובן, מיד נצא לסעד ביחד

במסבאת "אריה זֶהב".

מוצרט

בסדר,

נפלא, אך קדם כל ארוץ הביתה
ולאשתי אמר שלא תמתין לי
לצהררים.
(יוצא)

סליירי

אחכה, תזכר.

לא! אין אני יכול ללכת נגד
גורל כמו זה – נבחרתי על מנת
לבלם אותו – פן נבחר כלנו,
כל כוהני הצליל, המוזיקאים,
לא רק אני, שתהלתי מועטת...
מה טעם אם ימשיך מוצרט לחיות
ואל גבהים רמים יותר יגיע?
האם האמנות תנסק אז? לא.
היא תתרסק כשהוא ילך ממנה,
הוא לא יניח אחריו יורש.

מה טעם בו? כמו סתם מלאך אשר
הביא כמה שירים מגן העדן,
כדי להרטיט תשוקה חסרת כנפים
בבני עפר כמותנו – ולעוף!
אז שא כנף! ואם תקדים, מוטב כן.
זה רעל, שי פרדה מתנת איזורה,
שמונה-עשרה שנים הוא כבר אתי.

לא פעם לי נדמו חיי מאז
כפצע שאיני יכול לסבל עוד.
לא פעם עם אויב לסעד ישבתי
ולא הגבתי למשמע הלחש,
פתוי הלב, אף כי איני פחדן
ועלבונות צורבים אותי כהגן
ורק מעט אהבתי את חיי.
ענתה אותי התאנה למות.

למה למות? חשבתי, מי יודע,
אולי חיי פתיעו אותי עוד.
אולי יבוא עוד לילה שאזכה בו
לשכרונות חושים והשראה.
אולי ההידן הקדש יצר
דבר מה נשגב שאתענג עליו...
וכשעם שנוא נפשי לסעד ישבתי,
שערתי שאויב נורא מזה
אולי אמצא עוד, ועלבון פוגע
יותר מזה יוטח עלי מלמעלה –
או אז סוף סוף תועיל מתנת איזורה.
ולא טעיתי! ואכן נמצא
ההידן, האויב הזה הצליח
בכשרונו לגרם לי שכרון!
כן, בא הזמן: מתנת האהבה –
את ברית החברות הזאת – התיירי!

תמונה 2

(חדר פרטי במסבאה. פסנתר.
מוצרט וסליירי ישובים לשולחן.)

סליירי

אתה קוֹדֵר היום?

מוצרט

אני? לא, לא.

סליירי

אך משהו מטריד אותך, לא, מוצרט?
האכל טוב, היין משבח,

אָבֵל אַתָּה שׁוֹתֵק, זׁעֵף.

לֹא שָׁב אֵלַי הֵהוּא, לְבוּשׁ הַשְּׁחׁוֹר.

וְטוֹב שָׁפָךְ, קָשָׁה לִי לְהִנִּיחַ

לְיִצִירוֹתַי, עַל אֵף שָׁכַבְר הַשְּׁלֵם

הַרְקוּיָאָם, אִם כִּי אֲנִי עוֹד...

מוצרט

צִדְקָתִי,

מִטְרִיד אוֹתִי הַרְקוּיָאָם שְׁלִי.

סליירי

מָה?

סליירי

אָה!

אַתָּה עוֹבֵד עַל רְקוּיָאָם? מִזְמֵן?

מוצרט

מִבֵּיךְ לֹמַר אֵת זֶה אֶפְלוּ...

מוצרט

שְׁבוּעִים אוֹ שְׁלוֹשָׁה, מִקְרָה קָרָה לִי...

סִפְרָתִי לָךְ, לֹא?

סליירי

מָה זֶה?

מוצרט

יוֹמָם וְלַיִל הוּא מִיסַר אוֹתִי,

אוֹתוֹ אִישׁ בְּשַׁחַר שְׁלִי, כְּמוֹ צֵל

רוֹדֵף הוּא אַחֲרַי, וְגַם עִכְשׁוֹ

נִדְמָה לִי שֶׁהוּא כָּאֵן, שְׁלִישִׁי, בְּחֹדֶר,

אַתָּנוּ.

סליירי

לֹא.

מוצרט

אִז הִקְשַׁב נָא,

לְפָנַי שְׁבוּעִים אוֹ יוֹתֵר חֲזֹרָתִי

הַבִּיטָהּ מֵאַחַר. אֶמְרוּ לִי: זֶר

חִפְשׁ אוֹתָךְ. וְכֵל אוֹתוֹ הַלִּילָה

חִשְׁבֹתִי לְעִצְמִי: מִי זֶה הִיָּה?

וּמָה רָצָה בְּכֻלָּל? לְמַחְרַת הוּא

חֹזֵר שִׁנִּית וְשׁוֹב הַחֲמִיץ אוֹתִי.

חֲלָף עוֹד יוֹם, שַׁחֲקִיתִי עִם יְלָדֵי

עַל הַרְצָפָה, פִּתְאוֹם קָרְאוּ בְּשָׁמַי,

יִצְאָתִי. אִישׁ לְבוּשׁ שַׁחֲרִים עֲמַד שָׁם,

הַחֲנֹה קִבֵּת נִימוֹס וְאִז הִזְמִין

מִמֶּנִּי רְקוּיָאָם, וְנִעַלְסָם.

נִגְשָׁתִי לְמִלְאָכָה — מֵאִז עַדִּין

סליירי

דֵּי, מָה זֶה, פְּחָדִים שֶׁל יְלָד?

זֹאת הַזִּיָּה וְזֹהוּ. בּוֹמְרָשָׁה

אָמַר לִי פֶּעַם: "שְׁמַע, אָחִי, סְלִירִי,

אִם מִחֲשָׁבָה שַׁחֲרָה תִתְקַף אוֹתָךְ,

אֵל תִּכְנָע: תִּפְתַּח בְּקִבּוּק שְׁמִפְנֵיָהּ

אוֹ קְרֵא מִיַּד אֵת 'פִּיגְרוֹ' שְׁלִי."

מוצרט

כֵּן, בּוֹמְרָשָׁה הִיָּה אִז מִיִּדְרִיָּה

וּבְשִׁבִילוֹ הִלְחַנְתָּ אֵת "טְרָאָר",

דְּבַר מַקְסִים. יֵשׁ שָׁם מוֹטִיב אֶחָד...
שְׁאֵנִי שָׂר לִי כְּשֵׁאֲנִי שְׂמַח...
לָה לָה לָה לָה... אַגַּב, אֲמַת, סְלִירִי,
שְׁבוּמְרָשָׁה הֲרַעִיל אֵיזָה בְּחוּר?

סליירי

אֵינִי סְבוּר: זֶה אִישׁ קָלִיל מְדִי
לְמַשִּׁימָה כְּזֹאת.

מוצרט

הֲלֹא גָאוֹן הוּא,
כְּמוֹךְ וְכְמוֹנִי. גָאוֹנוֹת
רֹעַ לֵב הֵן לֹא יְדוּרוֹ יַחַד.

סליירי

אֵתָה סְבוּר?
(מטפֵּטֶף אֶת הֲרַעַל לְכוּסוֹ שֶׁל
מוצרט)

תְּשִׁתָּה קֶצֶת.

מוצרט

לְחִיִּיךָ,
לְבְרִיאוֹתֶיךָ, לְבְרִית הַטְּהוֹרָה
שְׁנֹכְרֶתָה בֵּין מוֹצֶרְט וְסְלִירִי,
שְׁנִיחֶם בְּנֵי הַהֲרָמוֹנִיָּה.
(שׁוֹתָה)

סליירי

לֹא, חֶכְה!
חֶכְה, חֶכְה!... שְׁתִּיתִי! בְּלַעְרִי?

מוצרט

(מְשַׁלֵּךְ מִפִּית עַל הַשׁוֹלְחָן)

מְסַפֵּיק, שְׁבַעְתִּי.

(נִיגַשׁ לְפִסְנֹתָר)

טוֹב, הִקְשַׁב, סְלִירִי.

הֲרַקוּיָּאָם.

(מְנַגֵּן)

אֵתָה בּוֹכָה?

סליירי

אֵף פְּעַם
עוֹד לֹא בְּכִיתִי כִּךָ: נְעִים וּמֵר לִי,
כְּמוֹ לוֹ פְּרַעְתִּי חוֹב כְּבֵד מְאֹד,
כְּאֵלוֹ בְּסִכִּין חֲדָה כָּרְתוּ לִי
אֵיכָר חוֹלָה! אֲנִי דוֹמֵעַ, מוֹצֶרְט...
אֵךְ אֵל תְּשִׁים לְבָךְ. הַמְשֵׁךְ, מֵהָר
מֵלֵא אֵת נְשִׁמְתִי עוֹד בְּצִלְלִיךָ...

מוצרט

לוֹ רַק כְּלָם כִּךָ חָשׂוּ אֵת הַכּוֹחַ
שֶׁבְּהֲרָמוֹנִיָּה! אָבֵל לֹא, כִּי אֲז
הָיָה תָם הַעוֹלָם, אִישׁ לֹא הָיָה,
דוֹאֵג עוֹד לְצָרְכֵי חַיֵּי הַרְגַע,
וְכָל אֶחָד הָיָה פְּתָאוּם אִישׁ רוּחַ.
כֹּה מְעֻטִים אֲנַחְנוּ, בְּנֵי הַחֶפֶשׁ,
אֲנוּ בּוֹיִם לְכִסּוּפֵי הַכְּסָף,
כְּכֹהֲנֵי הַיַּפִּי הָאֶחָד.
אֵינִי צוֹדֵק? אֵךְ רַע לִי קֶצֶת פְּתָאוּם,
דְּבַר מָה מְכַבֵּיד עָלַי. אֵלֶךְ לִישׁוֹן.
לְהִתְרַאוֹת!

סליירי

היה שלום.

(לבדו)

תישן

זמן רב, הו, מוצרט! האמנם צדק,
איני גאון? כי גאונות ורע
לא ישכנו יחדו. לא, לא, טעות היא:
ובואו נרוטי? מה, אולי זה שקר,
דבר אספסוף בלי שכל שרכל כי
יוצר הוטיקן היה רוצח?

אנטוניו סליירי.

¹ מתוך "נישואי פיגרו או: היום המשוגע", שהלחין מוצרט על פי קומדיה מאת בומרש.